

УДК 801.73+82.091+821.161.3

UDC 801.73+82.091+821.161.3

ФУНКЦЫЯНАЛЬНАСЦЬ ТЭКСТАЛАГІЧНАГА МЕТАДУ Ў Вывучэнні Паэзіі Заходняй Беларусі

FUNCTIONALITY OF TEXTOLOGICAL METHOD IN STUDYING THE POETRY OF WESTERN BELARUS

Д. А. Юркоўць,
аспірант кафедры гісторыі
беларускай літаратуры БДУ
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7526-6855>

D. Yurkoits,
Postgraduate Student of the Department
of History of Belarusian Literature of BSU
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7526-6855>

Паступіў у рэдакцыю 13.03.2024.

Received on 13.03.2024.

У артыкуле шляхам тэксталагічнага аналізу абгрунтоўваецца мэтазгоднасць цытавання твораў заходнебеларускіх аўтараў па перыядычных выданнях (1921–1939). Прыводзяцца прыклады першых публікацый некаторых вершаў С. Новіка-Пеюна, М. Машары, М. Васілька, што з’явіліся да 1939 г., а таксама выпраўленыя варыянты тых самых тэкстаў у зборніках пазнейшых гадоў з аўтарствам названых паэтаў («Мая азёрная краіна. Выбранае» (1962), «Міхась Васілёк. Выбранае» (1973)). Заўважаецца, што прыёмы тэксталагічнага аналізу выступаюць неабходным складнікам вывучэння спадчыны паэтаў Заходняй Беларусі, якая выдавалася на працягу двух адрозных перыядаў (дасавецкага і савецкага) у развіцці айчынай культуры XX ст. Была зроблена выснова, што аб’ектыўныя літаратуразнаўчыя даследаванні не магчымыя пры ігнараванні тэксталагічнага падыходу.

Ключавыя словы: заходнебеларуская паэзія, перыядычны друк, тэксталагічны аналіз, метадалогія, праблема аб’ектыўнасці, функцыянальнасць.

The article substantiates the expediency of quoting the works of Western Belarusian authors from periodicals (1921–1939) through textological analysis. Examples of the first publications of some poems by S. Novik-Piajun, M. Mashara, and M. Vasiliok, which appeared before 1939, as well as corrected versions of the same texts in collections of later years with the authorship of the named poets («Maja aziornaja kraina. Vybranaje» (1962), «Mihax Vasiliok. Vybranaje» (1973)). It is noted that the techniques of textual analysis are a necessary component of the study of the heritage of poets of Western Belarus, which was published during two different periods (pre-Soviet and Soviet) in the development of national culture of the 20th century. It was concluded that objective literary studies are not possible if the textological approach is ignored.

Keywords: Western Belarusian poetry, periodicals, textual analysis, methodology, problem of objectivity, functionality.

Уводзіны. Тэксталагія – «галіна філалогіі, якая вывучае гісторыю тэксту твораў пісьменства, літаратуры і фальклору для далейшага даследавання і публікацыі. Галоўная яе задача – устанавіць і крытычнае прачытанне тэксту на падставе вывучэння крыніц (рукапісных, друкаваных выданняў), класіфікацыі і інтэрпрэтацыі перапрацовак тэксту, выяўлення скажэнняў, зробленых пабочнымі асобамі [...] У зменах тэксту адлюстроўваюцца заканамернасці развіцця літаратуры і розныя грамадскія тэндэнцыі» [1, с. 9]. Нягледзячы на тое, што тэксталагія з’яўляецца дапаможнай навуковай дысцыплінай, без яе немагчыма ўявіць вывучэнне гісторыі літаратуры, таму што менавіта тэксталагія з’яўляецца крыніцазнаўчай базай, падмуркам даследаванняў.

Беларуская літаратура XX ст. – неабсяжнае поле для тэксталагічных даследаванняў. Грамадска-палітычная сітуацыя спарадзіла цензуру, у сувязі з чым творы даходзілі да чытача з пэўнымі праўкамі. Зараз мы маем магчымасць карыстацца навуковымі выданнямі твораў нашых класікаў (Я. Купалы, Я. Коласа,

І. Мележа, М. Гарэцкага, П. Броўкі і інш.), дзе змешчаны тэксты-арыгіналы, аднак працы ўсё яшчэ застаюцца шмат. У гэтым напрамку працуюць такія даследчыкі, як Т. Голуб («У творчай майстэрні мастака: Тэксталагія твораў М. Гарэцкага» (2002) [2], «Услед за лініяй жыцця: Творчая індывідуальнасць: ад літаратурнага тэксту да культурнай спадчыны» (2006) [3], «Тэксталагія беларускай літаратуры XX стагоддзя. Гісторыя тэксту як шлях да гісторыі літаратуры» (2013) [4] і інш.), Э. Золва («Тэксталагія – мая прафесія: 3 вопыты падрыхтоўкі твораў класікаў беларускай літаратуры» (2006) [5] і інш.), А. Васілевіч і інш. Нельга не згадаць постаці М. Мушынскага («Ад задумы да здзяйснення. Творчая гісторыя “Новай зямлі” і “Сымона-музыкі”» (1965) [6], «Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці Міхася Зарэцкага» (1991, 2005 (2-е выданне)) [7], «Тэксталагія твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа» (2007) [8] і інш.), В. Рагойшы («Вяршыні: 3 невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча» (1991) [9], «Рукапісная спадчына Янкі Купалы: каталог»

(2008) [10] і інш.), якія шмат зрабілі для развіцця тэксталагічнай навукі. Аднак нельга не адзначыць, што творчасць аўтараў Заходняй Беларусі (1921–1939; надзвычай важнага этапу ў гісторыі беларускай літаратуры) выклікае ў даследчыкаў-тэксталагаў вялікую ўвагу. У дадзеным артыкуле намі закрануты толькі некаторыя праблемныя пытанні, якіх дастаткова, каб зразумець, што вывучэнне творчасці заходнебеларускіх аўтараў павінна ўключаць у сябе тэксталагічны аспект, інакш – з вялікай доляй верагоднасці можна прыйсці да памылковых высноў у даследаваннях.

Асноўная частка. Перыядычныя выданні Заходняй Беларусі дазваляюць з дапамогай тэксталагічнага аналізу пераасэнсоўваць вядомыя творы, бо ў пазнейшых выданнях ідэйная скіраванасць пэўных вершаў у той ці іншай ступені магла быць зменена як рэдактарамі, так і самім аўтарам. Заходнебеларускія газеты і часопісы ў сваёй большасці былі палітычна заангажаванымі. Слушна заўважае М. Мікуліч: «*Выражаючы інтарэсы розных партый, аб'яднанняў і арганізацый, многія заходнебеларускія перыёдыкі змяшчалі на сваіх старонках мастацкія творы, галоўным чынам, вядома, вершы*» [2, с. 6]. У гэтай цытаце вылучаны словы «*выражаючы інтарэсы розных партый*». Яны між іншым азначаюць, што паэты дасылалі свае вершы ў часопісы, праграмныя ўстаноўкі якіх у большай ці меншай ступені адпавядалі ідэйным перакананням аўтараў (адны часопісы выступалі за незалежнасць Беларусі, іншыя – за развіццё ў складзе Савецкага Саюза); абсалютна апалітычных выданняў бадай што і не было, хоць у сваіх праграмах, якія, як правіла, змяшчаліся ў першых нумарах, некаторыя і заяўлялі пра абсалютную талерантнасць да любых ідэйна-палітычных перакананняў. На старонках перыёдыкі з процілеглымі палітычнымі поглядамі можна знайсці масу допісаў, у якіх яны крытыкавалі дзейнасць адзін аднаго. Вядома, была канкурэнцыя, была і цензура ў Заходняй Беларусі. Як правіла, у рубрыцы «Наша пошта» (ці падобнай) рэдакцыя часам тлумачыла, чаму нельга надрукаваць верш ці чаму твор апублікавалі з праўкамі, і катэгарычныя праўкі маглі датычыцца не толькі эстэтычнага ўзроўню. Аднак у паэтаў быў выбар, у якім часопісе публікавацца і які вобраз будучыні Беларусі ў вершах ствараць. Да таго ж, заходнебеларускія паэты не былі абмежаваныя ў напісанні вершаў, якія не ўтрымлівалі сацыяльна-палітычнай праблематыкі, грамадзянскіх матываў. Такія творы важна браць пад увагу пры раскрыцці светаадчування лірычнага героя ў цэлым. У той жа час у БССР падобная паэзія выклікала сур'ёзную крытыку, а некаторых яе аўтараў (напрыклад, Т. Кляшторнага, інш.) віна-

вацілі ў залішнім лірызме і неадпаведнасці актуальнай ідэалогіі. Таму было прадказальным, што пасля 1939 г. у БССР творчасць заходнебеларускіх паэтаў будзе ацэньвацца па такіх жа самых крытэрыях. Напрыклад, у прадмове да зборніка вершаў «Мая азёрная краіна. Выбраное» М. Машары (1962) чытаем: «*У сярэдзіне 30-х гадоў назіраецца прыкметны спад грамадзянскай актыўнасці паэта, пэўны адыход ад найбольш важных сацыяльна-палітычных праблем сучаснасці. Іншы раз ён, як бы разгубіўшыся перад складанасцю абставін, пачынае траціць правільную арыенціроўку ў бурным віры падзей, і тады замест паэзіі барацьбы мы бачым паэзію сузіральнасці, а замест пошукаў вялікай праўды эпохі – пошукі якойсьці абстрактна зразумелай адвечнай красы*» [3, с. 6].

Дзякуючы перыядычным выданням Заходняй Беларусі даследчыкі маюць магчымасць не толькі адкрываць новыя імёны, але і знаходзіць раннія творы або варыянты тэкстаў вядомых аўтараў, якія па пэўных прычынах не маглі быць надрукаваныя ў зборніках у новай палітычнай сістэме каардынат – у Савецкім Саюзе. Яскравы прыклад – спадчына С. Новіка-Пеюна. Напрыклад, зборнік паэта «Заўсёды з песняй» выйшаў у савецкі час толькі ў 1984 г., праз шэсць дзесяцігоддзяў пасля паэтычнага дэбюту, і абсалютна заканамерна, што вялікая колькасць вершаў з заходнебеларускіх і не пракамуністычных выданняў («Сялянскай нівы», «Беларускай крыніцы») у савецкім зборніку не была апублікаваная. Як прыклад згадаем верш «*Hej, młodzi, napierad!*» (1928): «*Złami ty kajday niadoli // Swajoju mahutnaj rukoj! // Zaćwiŭ kab Źchaŭiwa na woli. // Na soncy Krywicki Kraj twoj!*» [4, с. 3]. Для землякоў паэта былі важнымі заклікі да «*росквіту Крывіцкага Краю пад сонцам*» – у згаданым вершы і ва ўсёй спадчыне С. Новіка-Пеюна, дзе ён ствараў вобразы беларускай будучыні.

На акрэсленую сітуацыю варта паглядзець і больш абстрактна, са зваротам да сацыялагічнай тэрміналогіі: у Заходняй Беларусі поле літаратуры не было аўтаномным (так сталася па аб'ектыўных прычынах). П. Бурдзье заўважаў: «*Згодна іерархіі, якая ўсталявалася ў адносінах паміж рознымі відамі капіталу і іх трымальнікамі, палі культурнай вытворчасці займаюць палітычна і эканамічна падпарадкаваную пазіцыю ў полі ўлады. Якімі б вольнымі ад вонкавых абмежаванняў і патрабаванняў ні былі культурныя палі, яны прасякнуты дзеяннем законаў навакольнага поля: гэта значыць, імкненнем да прыбыткаў, эканамічных ці палітычных*» [5]. На прыкладзе практыкі перыядычных выданняў Заходняй Беларусі гэта выразна бачна.

Пра характар зменаў у паэтычных тэкстах пасля цэнзурных правак або аўтарэдагавання можна меркаваць таксама па прыкладах з твораў М. Машары. Параўнаем першапублікацыі заходнебеларускіх часоў з іх версіямі, змешчанымі ў зборніку паэта «Мая азёрная краіна. Выбранае» (1962) [3].

Верш «Маладая Беларусь» (1936) [6, с. 3–4], апублікаваны ў аднайменным часопісе, пазней называецца проста «Беларусь». Ад першапачатковых 17 катрэнаў, падзеленых на 3 часткі, застаецца 8, менш за палову. «Закрынчыў уздым Адраджэння // ап'яняючы хмелем жыццця» змяняецца на «Закрынчыў уздым і натхненне, // ап'яняючы хмелем жыцця». Прыбраныя і наступныя строфы: «Хай ляжаць пад нагамі каменья, // што на шлях наш складалі вякі. // Там, дзе ўздым малады Адраджэння, // стануць блізкімі даляў шляхі», «Кожны шаг наш пушчае карэньне // ў грудзі маткі працоўных – зямлі. // Слова кожнае родзіць цяргеньне // тых, што вякамі пад крыжам гнілі». Рамантычна-ўзнёслы пафас адраджэння, такім чынам, з гэтага верша быў выдалены цалкам.

Верш «Песня наша» (1937) [7, с. 4] не зменены кардынальна, аднак прыбрана строфа «Сёння – дзіва! // быццам цудам, // песня – макамі цвіціш, // ня брыдзеш ля хат прыблудай – // птушкай вольнаю ляціш». Строфа «Зазвінела звонка, звонка, // ад мяжы і да мяжы // панад роднаю старонкай // перамогаю дрыжыш» паўстае амаль такой жа, змяняюцца дзеясловы – прашлы час абвеснага ладу на загадны лад: «зазвіні», «задрыжы». Здавалася б, дробязь, аднак акцэнт зменены: у падняволенай Заходняй Беларусі песня не можа «птушкай вольнаю лятаць», павінна выказвацца надзея, што яна «зазвініць» пасля аб'яднання.

У вершы пад назвай «25 сакавіка» [8, с. 1] чытаем наступныя радкі: «Ёсьць сьветлы дзень адзін, Краіна, // Ё тваім нярадасным жыццю. // Твой дзень – калі Ты абвясціла // Сама Рэспубліку сваю», «І хоць ізноў Табе, Краіна, // У твар плюе на'т родны сын, // А ўсё-ж – ў той дзень Ты ускрасіла // Свой дух! // І нарадзіла // Ўласны волі чын! // Мы гэты сьветлы дзень ўспамінам, // Святкуем радасна што-год...». Гэты верш з-за сваёй тэмы не быў змешчаны ў пазнейшых выданнях.

Значныя праўкі знаходзім у творах Міхася Васілька. Параўнаем першапублікацыі з вершамі, змешчанымі ў зборніку «Міхась Васілёк. Выбранае» (1973) [9].

Верш з характэрнай для заходнебеларускіх аўтараў назвай «Моладасьць» змешчаны ў другім нумары часопіса «Нёман» (1932) [10, с. 56]. Працитуем некаторыя радкі з абодвух

варыянтаў верша, якія дазваляць нам убачыць сапраўдны і зменены агульны настрой твора, адносіны лірычнага героя да сваёй маладосці. «З сумам гляджу я як ты адцвітаеш. // Што-ж для душы ты мае пакідаеш? // Што?.. можа песьню аб шчасці забытым? // Можа ўспамін аб нядбайным жыцці тым – // Калі юнацкімі пышнымі днямі // Ты мне сьвяціла надзеі агнямі?» змяняюцца на: «Ты непрыкметна адходзіш удалеч... // Што ж на ўспамін для душы пакідаеш? // Што? Можа, песні аб долі стаптанай, // Боль у грудзях незагоеных ранаў... // Песні краіны, атуленай хмарамі, // Думкі аб сокалах, сцятых ударамі?». Сум, з якім герой глядзіць, як маладосць адцвітае, знікае, як знікае і згадка пра шчасце, юнацкія пышныя дні, агні надзеі... Памяншальна-ласкальны суфікс у словах таксама адсутнічае: «зорачка цьмяная» – «зорка ты цьмяная», «шкода цябе мая госьцейка ўбогая» – «шкода цябе, мая госьця ўбогая», «зноў прад вачыма крынічкі жывыя» – «зноў прад вачыма крыніцы жывыя» і г. д. Ад замілавання, з якім лірычны герой узгадвае маладосць, нічога не застаецца, настраёваецца верша іншая: «бывай-жа вясна мая!» – «бывай жа, бяздольная!». А заканчэнне твора цалкам змяняе першапачатковы пасыл: радкі «Шляхам хоць розным ў жыцці паступова // Ўсе мы збліжаемся к вечнаму сходу... // Імпат змаганьня, жыццёвыя мэты, // Шчэзнуць туманам у прасторы сусвету. // А нагарода імкненьням жаданым, // Стае над наслай нам крыжам драўляным» паўстаюць у такім выглядзе: «Клічуць паходні – марудзіць няма калі, // Годзе, і так за нядбайнасць адплакалі... // Помсціць я буду ад сэрца, упарта // Тым, хто ад сонца стаўляў табе краты». Ад безвыходнасці, прадчування перадвызначанасці лёсу не застаецца нічога, затое з'яўляецца тыповы рамантычна-бунтарскі покліч. У арыгінале герой шкадуе, што маладосць прайшла, у яго няма надзеі на лепшае будучае, а ў змененым варыянце быццам бы не шкадуючы развітваецца з цёмнай маладосцю і самаўпэўнена спяшаецца змагацца за лепшую долю. Дарэчы, згадка «крыжа» выдаляецца ў пазнейшых выданнях не толькі ў гэтым вершы, а і ў, да прыкладу, «*** Неспакойна штось на сэрцы», у якім замест вобраза крыжа паўстае «сцяг агню». Між іншым гэта важны вобраз-сімвал.

Цікавым з пункту гледжання тэксталагічнага аналізу з'яўляецца верш «Вось мая мэта...», змешчаны ў згаданым зборніку за 1973 г. Пад твораў пазначаны 1926 г. і пачынаецца ён так: «Не гавары мне, што грудзі збалелыя // Родзяць убогія думкі нясмелыя, – // Не гавары!» Аднак арыгінальная версія пад назвай «Сілаў ня маю я...» была змешчана ў часопісе

«Беларускі дзень» за 1927 г. [11, с. 2] і пачыналася наступным чынам: «Грудзі збалелыя, // Сілы самлелыя, // Думкі, бы ноч. // З воч бодем б'ючыя. // Сьлёзы гаручыя, // Просяцца з воч...». Неабходна заўважыць, што арыгінальны твор надзвычай песімістычны: «Сьцежка цярнёвая – // Чара жыцьцёвая – // З ядам яна. // Выпіць да дна яе // Сілаў ня маю я – // Выпіць да дня», аднак у змененай версіі з'яўляюцца шаблонныя радкі з досыць тыповымі вобразамі: «Глянё, як іграе вясна пералівамi, [...] Хочацца выйсці хутчэй на дарогу, // Выйсці са сцягам, пад гімн перамогі // Клікаць яе». Ці варта казаць, што светаадчуванне лірычнага героя не проста падкарэктавана, а кардынальна зменена?

Заклучэнне. Вынікі тэксталагічнага аналізу першапублікацый лірыкі заходнебеларускіх аўтараў (М. Машары, С. Новіка-Пеюна, М. Васілька інш.) пацвярджаюць неадназначнасць

тых прычын, па якіх у перавыданнях многія тэксты падаваліся ў новых варыянтах, з істотнымі праўкамі. Характар і матывацыі для такіх змен маглі быць рознымі. Праўкі ўносіліся не толькі з пункту гледжання цэнзурнай «шліфоўкі» ідэйных перакананняў паэта, але і проста з мэтай палепшыць мастацка-эстэтычны ўзровень верша. На нашу думку, разгляд творчасці заходнебеларускіх аўтараў павінен праводзіцца выключна з улікам першаварыянтаў, якія звычайна размяшчаліся ў перыядычным друку. Прыёмы тэксталагічнага аналізу выступаюць неабходным складнікам вывучэння спадчыны паэтаў Заходняй Беларусі, што выдавалася на працягу двух адрозных перыядаў (дасавецкага і савецкага) у развіцці айчынай культуры XX ст. Якраз гэты метады літаратуразнаўчага даследавання функцыянуе як аснова для адэкватнага прачытання мастацкіх тэкстаў перыяду 1921–1939 гг.

ЛІТАРАТУРА

1. *Мушынскі, М. І.* Тэксталагія / М. І. Мушынскі, В. У. Скалабан, В. А. Чамярыцкі // Беларуская энцыклапедыя : у 18 т. / рэдкал.: Г. П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 2003. – С. 108–109.
2. *Голуб, Т. С.* У творчай майстэрні класіка: тэксталагія твораў Максіма Гарэцкага / Т. С. Голуб. – Мінск : Беларуская навука, 2002. – 154 с.
3. *Голуб, Т. С.* Услед за лініяй жыцця: Творчая індывідуальнасць: ад літаратурнага тэксту да культурнай спадчыны / Т. С. Голуб. – Мінск : Беларуская кнігазбор, 2006. – 247 с.
4. *Голуб, Т. С.* Тэксталагія беларускай літаратуры XX стагоддзя: гісторыя тэксту як шлях да гісторыі літаратуры / Т. С. Голуб. – Мінск : Беларуская навука, 2013. – 244 с.
5. *Золава, Э. А.* Тэксталагія – мая прафесія: з вопыту падрыхтоўкі да выдання збораў твораў класікаў беларускай літаратуры / Э. А. Золава. – Мінск : Выдавецкі цэнтр БДУ, 2006. – 164 с.
6. *Мушынскі, М. І.* Ад задумы да здзяйснення: творчая гісторыя «Новай зямлі» і «Сымона-музыкі» / М. І. Мушынскі. – Мінск : Навука і тэхніка, 1965. – 141 с.
7. *Мушынскі, М. І.* Праўдзівая гісторыя жыцця і творчасці Міхася Зарэцкага / М. І. Мушынскі. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1991. – 292 с.
8. *Мушынскі, М. І.* Тэксталагія твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа: [зборнік артыкулаў] / М. І. Мушынскі. – Мінск : Беларуская навука, 2007. – 413 с.
9. *Рагойша, В. П.* Вярышні: з невядомага і забытага пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча / В. П. Рагойша. – Мінск : Універсітэцкае, 1991. – 197 с.
10. *Рукіспісная спадчына Янкі Купалы: каталог* / [уклад. А. У. Бурбоўская і інш., навук. рэд. і аўт. прадм. В. П. Рагойша]. – Мінск : Чатыры чверці, 2008. – 476 с.
11. *Мікуліч, М. У.* Паэзія Заходняй Беларусі (1921–1939) / М. У. Мікуліч : навук. рэд. У. В. Гніламёдаў. – Мінск : Беларуская навука, 2010. – 462 с.
12. *Машара, М.* Мая азёрная краіна: выбранае / М. Машара. – Мінск : Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Рэдакцыя мастацкай літаратуры, 1962. – 492 с.
13. *S. Piajun.* Hej, moladz, napierad! / S. Piajun // Bielaruskaja krynica. – 1928. – № 22. – С. 3.

REFERENCES

1. *Mushynski, M. I.* Tekstalohija / M. I. Mushynski, V. U. Skalaban, V. A. Chamiarytski // Bielaruskaja entsyklopedyja : u 18 t. / redkal.: G. P. Pashkoŭ [i insh.]. – Minsk : BielEn, 2003. – S. 108–109.
2. *Holub, T. S.* U tvorchaj majsterni klasika: tekstalohija tvoraŭ Maksima Haretskaha / T. S. Holub. – Minsk : Bielaruskaja navuka, 2002. – 154 s.
3. *Holub, T. S.* Usled za linijaj zhytstsia: Tvorchaja indyvidualnasts': ad litarurnaha tekstu da kulturnaj spadchyny / T. S. Holub. – Minsk : Bielaruski knihazbor, 2006. – 247 s.
4. *Holub, T. S.* Tekstalohija bielaruskaj litaratury XX stahoddzia: historyja tekstu jak shlach da historyi litaratury / T. S. Holub. – Minsk : Bielaruskaja navuka, 2013. – 244 s.
5. *Zolava, E. A.* Tekstalohija – maja prafesija: z vopytu padrychtoŭki da vydannia zboraŭ tvoraŭ klasikau bielaruskaj litaratury / E. A. Zolava. – Minsk : Vydavietcki centr BDU, 2006. – 164 s.
6. *Mushynski, M. I.* Ad zadumy da zdziajsiennia: tvorchaja historyja «Novaj ziarnli» i «Symona-muzyki» / M. I. Mushynski. – Minsk : Navuka i technika, 1965. – 141 s.
7. *Mushynski, M. I.* Praŭdzivaja historyja zhytstsia i tvorchasti Michasia Zaretskaha / M. I. Mushynski. – Minsk : Mastatskaja litaratura, 1991. – 292 s.
8. *Mushynski, M. I.* Tekstalohija tvoraŭ Janki Kupaly i Jakuba Kolasa: [zbornik artykulaŭ] / M. I. Mushynski. – Minsk : Bielaruskaja navuka, 2007. – 413 s.
9. *Rahojsha, V. P.* Viarshyni: z nieviadomaha i zabytaha pra Janku Kupalu, Jakuba Kolasa, Maksima Bahdanovicha / V. P. Rahojsha. – Minsk : Univiersitetskaje, 1991. – 197 s.
10. *Rukapisnaja spadchyna Janki Kupaly: kataloh* / [uklad. A. U. Burboŭskaja i insh., navuk. red. i aŭt. pradm. V. P. Rahojsha]. – Minsk : Chatyry chvertsi, 2008. – 476 s.
11. *Mikulich, M. U.* Paezija Zakhodnij Belarusi (1921–1939) / M. U. Mikulich : navuk. red. U. V. Hnilamiodaŭ. – Minsk : Bielaruskaja navuka, 2010. – 462 s.
12. *Mashara, M.* Maja aziornaja kraina: vybranaje / M. Mashara. – Minsk : Dziarzhajŭnaje vydavietstva BSSR, Redaktsyja mastatskaj litaratury, 1962. – 492 s.
13. *S. Piajun.* Hej, moladz, napierad! / S. Piajun // Bielaruskaja krynica. – 1928. – № 22. – С. 3.

14. *Бурдьё, П.* Поле литературы [Электронны рэсурс] / П. Бурдьё // Социологическое пространство Пьера Бурдьё. – Рэжым доступу: <http://bourdieu.name/content/burde-pole-literatury>. – Дата доступу: 22.01.2024.
15. *Машара, М.* Маладая Беларусь / М. Машара // Маладая Беларусь. – 1936. – № 1. – С. 3–4.
16. *Машара, М.* Песьня наша / М. Машара // Шлях моладзі. – 1937. – № 1. – С. 4.
17. *Машара, М.* 25 сакавіка / М. Машара // Шлях моладзі. – 1935. – № 3. – С. 1.
18. *Васілёк, М.* Вершы: выбранае / М. Васілёк. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1974. – 176 с.
19. *Васілёк, М.* Моладасьць / М. Васілёк // Нёман. – 1932. – № 2. – С. 56.
20. *Васілёк, М.* Сілаў ня маю я... / М. Васілёк // Беларускі дзень. – 1927. – № 5. – С. 2.
14. *Burd'e, P.* Pole literatury [Elektronny resurs] / P. Burd'e // Sotsiologicheskoe prostranstvo P'era Burd'e. – Rezhym dostupu: <http://bourdieu.name/content/burde-pole-literatury>. – Data dostupu: 22.01.2024.
15. *Mashara, M.* Maladaja Bielarus' / M. Mashara // Maladaja Bielarus'. – 1936. – № 1. – S. 3–4.
16. *Mashara, M.* Pies'nia nasha / M. Mashara // Shliakh moladzi. – 1937. – № 1. – S. 4.
17. *Mashara, M.* 25 sakavika / M. Mashara // Shliakh moladzi. – 1935. – № 3. – S. 1.
18. *Vasiliok, M.* Viershy: vybranaje / M. Vasiliok. – Minsk : Mastatskaja litaratura, 1974. – 176 s.
19. *Vasiliok, M.* Moladas'ts' / M. Vasiliok // Nioman. – 1932. – № 2. – S. 56.
20. *Vasiliok, M.* Silaŭ nia maju ja... / M. Vasiliok // Bielaruski dzien'. – 1927. – № 5. – S. 2.

ВВЦБДПУ